

Usos i representacions lingüístiques de les famílies germanocatalanes: un estudi de casos

Linguistic uses and representations of German-Catalan families: a case study

Anna CUTILLAS ROMERO
Universitat Oberta de Catalunya

Data de recepció: 29 de maig de 2013

Data d'acceptació: 22 de setembre de 2013

RESUM

Els usos familiars i socials d'una llengua són dos dels indicadors decisius que donen compte del grau de viabilitat d'un idioma, un dels mecanismes del canvi lingüístic i, en conseqüència, un factor clau per a la pervivència d'una comunitat. La transmissió lingüística es produeix en primera instància de pares a fills i esdevé, així, el primer contacte dels individus amb una llengua: la que resultarà la seva llengua inicial. Si la cadena transmissora intergeneracional té continuïtat al llarg del temps, la comunitat lingüística té assegurada la seva supervivència. Si el mecanisme de transmissió s'interromp, la comunitat esdevindrà gradualment més feble fins a quedar fosa dins una altra o unes altres comunitats.

Partint d'aquesta premissa, aquest treball té com a objectiu aprofundir en els usos i les representacions lingüístiques que es donen en divuit famílies etnolingüísticament mixtes formades per un membre d'origen germànic i l'altre nascut a Catalunya, amb fills entre tres i quinze anys.

En primer lloc, analitzarem els comportaments idiomàtics familiars i socials declarats pels individus que han format part de la mostra i les eleccions lingüístiques triades per a la transmissió intergeneracional.

En segon lloc, veurem quines han estat les estratègies de transmissió intergeneracional utilitzades pels informants i l'adquisició i evolució lingüística dels seus fills, així com els usos declarats en els infants i la transcendència que pot tenir la línia escolar escollida en el comportament idiomàtic dels nens.

La informació sobre les identitats i les ideologies lingüístiques també es considera rellevant en un treball d'aquestes característiques. Per aquest motiu, en tercer lloc, constatarem la tenença d'un sentiment d'identificació dels individus participants i de les seves famílies.

Finalment, dedicarem un apartat a copsar la percepció que tenen els informants sobre la situació social actual de la llengua catalana i el grau de coneixement que en detecten als seus països.

Aquesta aportació, doncs, s'inscriu dins de l'àmbit sociològic de la llengua, la sociologia de l'educació i la psicologia del llenguatge.

PARAULES CLAU: transmissió de les llengües, multilingüisme, usos lingüístics, representacions lingüístiques, ideologies lingüístiques.

ABSTRACT

The familiar and social uses of a language are decisive indicators of that language's degree of viability. They are also a mechanism of linguistic change and, consequently, a key factor in the continued existence of a community. Language transmission takes place first of all from parents to their children and this is accordingly the individuals' first contact with a language, specifically with the one that will be their first language. If the intergenerational chain of transmission continues over time, the survival of the linguistic community is assured. If the transmission mechanism is broken, however, the community will gradually grow weaker until it finally dissolves into one or more other communities.

With this premise as its basis, this paper studies the linguistic uses and representations found in 18 ethnolinguistically mixed families formed by one member of German origin and another born in Catalonia, with children between the ages of 3 and 15 years.

Firstly, a study is made of the familiar and social language behaviours reported by the individuals who formed part of the sample and the language choices made with respect to intergenerational language transmission.

Secondly, consideration is given to the intergenerational language transmission strategies used by the informants, and the language acquisition and evolution of their children, as well as the uses reported by the children and the significance that the chosen line of studies at school may have on the children's linguistic behaviour.

The information about linguistic identities and ideologies is also significant in a study of this type and for this reason, in the third place it is determined whether there exists a feeling of identification on the part of the participating parents and their families.

Lastly, consideration is given to the informants' perception of the Catalan language's present social situation and to their assessment of the degree of acquaintance with this situation in their countries.

This study is consequently set within the fields of sociology of language, sociology of education and psychology of language.

KEYWORDS: language transmission, multilingualism, linguistic uses, linguistic representations, linguistic ideologies.

1. INTRODUCCIÓ

Els desplaçaments humans han estat una constant en la història de la humanitat. En el decurs dels segles han estat milers els moviments migratoris que han comportat canvis en la consolidació dels pobles i en la trajectòria vital de les persones que han abandonat els seus llocs d'origen, voluntàriament o no, per buscar, formar o construir altres sistemes de vida o, simplement, per trobar més oportunitats.

Catalunya ha estat, històricament, un punt de partida important, però, alhora, la seva situació geogràfica i geopolítica l'ha convertit, també, en terra de pas i escenari d'arribada de poblacions ben diverses.

Si bé els ciutadans de l'àrea germanòfona, tradicionalment, no han tingut excessiva tendència als desplaçaments de treball cap a les terres del sud, entre 2005 i 2010 la població alemanya, austríaca i suïssa a Catalunya ha tingut un increment de 75,7, 66,4 i 30,2¹ punts percentuals, respectivament. L'augment d'aquesta població facilita la formació i l'establiment d'unes estructures familiars formades per parelles binacionals amb una concepció social bicultural i una composició lingüística bilingüe o multilingüe.

La decisió de quina o quines llengües es transmetran de generació en generació no és, per norma general, tema de debat en els progenitors de les societats equilibrades demogràficament, lingüísticament o en un entorn familiar monolingüe. Tanmateix, en comunitats en situació de conflicte o en famílies formades per membres de dues comunitats lingüístiques, l'elecció ha de ser presa amb un cert grau de consciència i de manera expressa.

Paral·lelament als hàbits lingüístics familiars, aquest treball també recollirà dades de caràcter personal que poden ser significatives en la definició del perfil social i cultural dels enquestats. En aquest sentit, a més de la nacionalitat, hem cregut rellevant obtenir informació de la trajectòria acadèmica i professional dels informants, fet que permet percebre de manera més explícita el nivell cultural i la posició social dels membres que han format part de la mostra, el grau de coneixement de llengües estrangeres i la importància que donen al coneixement d'una L2.

Sigui quina sigui l'estratègia de transmissió idiomàtica decidida en el si familiar i la seva justificació, no hi ha cap dubte que l'elecció d'una o altra llengua tindrà una sèrie de conseqüències que repercutiran directament en el procés d'adquisició del llenguatge dels fills i les llengües de comunicació dels nens en el seu entorn social. En aquest sentit, a partir de les dades declarades pels individus estudiats, posarem de manifest les dificultats en l'evolució del llenguatge amb què es troben o s'han trobat els fills de les famílies lingüísticament mixtes, quina és la seva llengua predominant i, en conseqüència, quins són els usos lingüístics dels infants.

A banda de l'estratègia de transmissió familiar, un factor que pot esdevenir clau en l'afermament de les llengües infantils és el context escolar que escullen les famílies mixtes per als seus fills. En aquest aspecte, veurem com pot incidir la tria escolar en la consolidació lingüística dels nens.

La recerca sociolingüística no pot anar completament deslligada del sentiment de pertinença individual a una comunitat. Així, l'estudi constatarà el grau de consciència nacional declarat pels participants i les seves parelles, la voluntat de pertànyer a una col·lectivitat determinada o la tinença d'un sentiment d'identificació concret.

1. Font: Idescat (www.idescat.cat/poblacioestrangera). En el territori de Catalunya, del 2005 al 2010, Alemanya ha passat de 16.461 a 24.032 ciutadans, Àustria de 999 a 1.663 i Suïssa de 2.642 a 3.441 (consulta: novembre 2011).

Finalment, hem cregut interessant dedicar un apartat a la percepció que tenen els individus sobre la situació social actual de la llengua catalana i el grau de coneixement que en constaten al seu país.

2. METODOLOGIA I ANÀLISI DE DADES

Per al recull de les dades s'ha optat per una doble via: d'una banda, la tècnica qualitativa a partir de deu entrevistes semidirigides a membres de la comunitat germànica a Catalunya, i de l'altra, el mètode quantitatiu.

En el primer cas, la mostra de població analitzada s'ha obtingut a partir de la difusió efectuada per una institució alemanya de Barcelona per participar en aquest treball i de contactes personals de l'autora que han facilitat l'accés a membres de la comunitat germanòfona que complien els requisits demanats per a la realització d'aquest estudi. Tanmateix, només ha estat possible realitzar una entrevista dins un entorn familiar que permetés verificar la certesa de les declaracions sobre els hàbits lingüístics dels entrevistats. En aquest sentit, fem nostre el text de Boix-Fuster (2009: 49) quan diu: «la majoria d'entrevistes donen informació sobre la parla de pares a fills, a partir de declaracions [...]. Per tant, cal ser prudents en valorar el grau de validesa d'aquesta informació basada en el comportament declarat». El perfil personal que es requeria per a la realització de l'entrevista era el d'un membre de la comunitat germànica (alemany, austríac o suís de l'àrea alamànica) resident a Catalunya, amb una composició familiar mixta o binacional amb un membre català i amb fills entre tres i quinze anys.

D'altra banda, s'ha utilitzat el sistema quantitatiu a partir de l'adaptació de les preguntes de l'entrevista a un qüestionari tancat que es va difondre gràcies a la col·laboració d'una escola de llengua alemanya de Barcelona que es va oferir a fer de mitjancera entre alguns pares que complien les condicions per a la recerca. D'un total de vint enquestes entregades, en van tornar vuit de contestades. En aquest cas, no hi ha va haver cap contacte personal entre l'autora i els enquestats.

3. PERFIL SOCIAL DELS INFORMANTS

TAULA 1
Per procedència

<i>Alemanya</i>	<i>Àustria</i>	<i>Suïssa</i>
9	2	7

TAULA 2
Per lloc de residència

<i>Barcelona</i>	<i>Àrea metropolitana de Barcelona</i>	<i>Altres poblacions</i>
6	5	7

TAULA 3
Per sexe

<i>Homes</i>	<i>Dones</i>
6	12

TAULA 4
Per activitat professional

<i>Docència</i>	<i>Per compte d'altri o autònoms</i>	<i>Serveis</i>	<i>Atur</i>
6	9	2	1

TAULA 5
Per nivell d'estudis

<i>Diplomatura</i>	<i>Llicenciatura</i>	<i>Doctorat</i>
2	9	7

TAULA 6
Per motiu d'arribada a Catalunya

<i>Parella</i>	<i>Feina</i>	<i>Altres</i>
4	8	6

TAULA 7
Per temps de residència a Catalunya

<i>Entre 2 i 5 anys</i>	<i>Entre 5 i 10 anys</i>	<i>Més de 10 anys</i>	<i>No ho sap / no contesta (NS/NC)</i>
2	8	5	3

4. TRANSMISSIÓ INTERGENERACIONAL I USOS LINGÜÍSTICS

4.1. Usos lingüístics en l'àmbit familiar

La totalitat de la població analitzada declara tenir l'alemany com a L1, llengua que ha predominat en les seves comunicacions en el passat i que mantenen amb els seus vincles familiars i socials originaris. Destaquem, però, la referència als dialectes geo-

gràfics com el *Schwäbische* o el *Plattdeutsch* que ens fan en diverses aportacions, així com la consideració del romanx d'una de les enquestades de nacionalitat suïssa, país amb quatre idiomes oficials.

Pel que fa al coneixement i ús de la llengua catalana del membre català de la parella, hem obtingut la resposta indirectament. Tanmateix, totes les famílies n'han manifestat la competència del seu marit o de la seva dona.

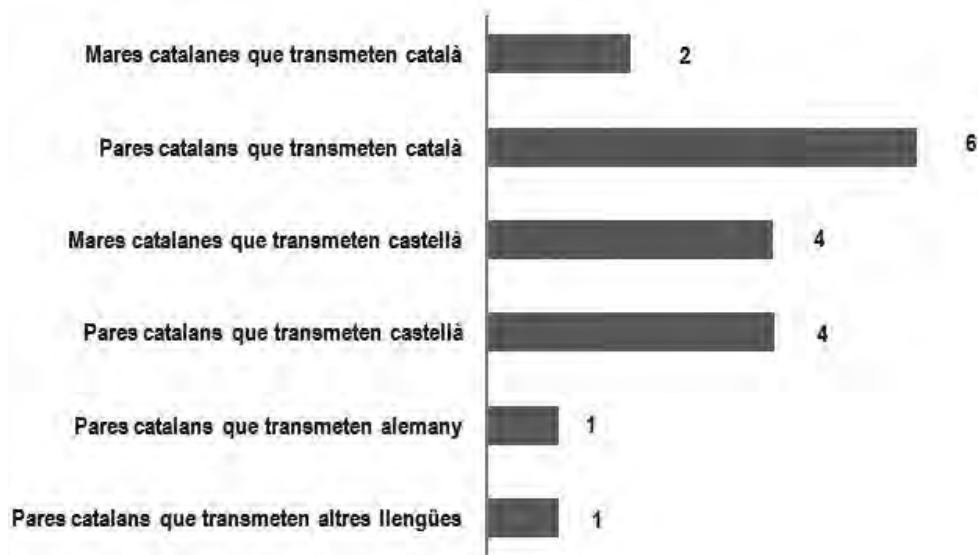
Pel que respecta a la relació intraparella, l'ús del castellà presenta un predomini clar amb el 67 %, seguit a força distància de l'alemany i el català amb l'11 %. El bilingüisme català-alemany i castellà-alemany és l'opció que es presenta més reduïda amb un 5 % en cada cas. En aquest aspecte cal assenyalar que el 60 % de les famílies declaren haver canviat la llengua de relació inicial, amb una substitució dominant de l'anglès pel castellà, i un 27 % manifesta haver-ho fet amb posterioritat al naixement del primer fill.

Pel que fa a la transmissió intergeneracional de la llengua, els membres germànics de la parella transmeten l'alemany en el 100 % de les famílies de la mostra. Això no obstant, aquesta transmissió té diverses gradacions i no tots els pares o mares són igual d'estrictes, segons hem pogut percebre en les diverses entrevistes, una dada que no ha estat possible valorar en l'anàlisi quantitativa.

Jo em trobo que sovint els parlo català, perquè si a tu t'importa que t'entenguin bé i que facin una cosa o que tens pressa o... el que sigui, en alemany tot costa molt més.

GRÀFIC 1

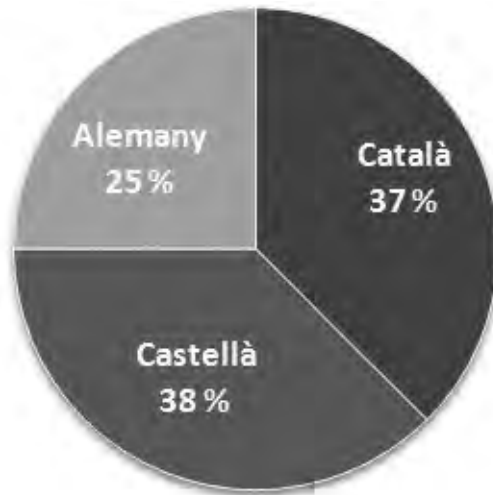
Llengua de transmissió del membre català de la unitat familiar

En relació amb la llengua de transmissió del membre català de la parella, notem un lleuger predomini de la llengua catalana per damunt de la castellana, amb un 44 % en la totalitat de les famílies analitzades en les dues metodologies d'estudi. Podem constatar, també, una lleugera presència de l'alemany en la transmissió dels membres d'origen català, així com la d'una tercera llengua, el francès, escollida per un dels pares, fill d'emigrants a França.

Per bé que en la mostra de població analitzada han predominat les dones per damunt dels homes, podem percebre una lleugera superioritat dels pares nacionals que transmeten la llengua catalana als seus fills. Tanmateix, es constaten diferències notables en la llengua de transmissió declarada segons la tècnica utilitzada. Així, mentre que els pares i les mares entrevistats transmeten la llengua catalana en un 80 % i un 50 %, respectivament, els percentatges disminueixen al 12 %, corresponent únicament a la figura paterna, en l'enquesta tancada que han contestat els progenitors d'una escola de llengua alemanya de Barcelona.

GRÀFIC 2
Llengua d'interacció amb els germans

En dades generals, els percentatges d'ús de català i castellà són molt similars quant a llengua d'interacció entre els germans en els casos en què es dona aquesta circumstància, un apartat en què també es produeixen diferències substancials entre l'anàlisi qualitativa i la quantitativa. Així, de les respostes a les entrevistes semidirigides obtenim uns resultats d'ús de la llengua catalana intragermans del 71 %, percentatge que es redueix al 12 % en el cas de les enquestes tancades.

4.2. *Grau de coneixement de la llengua catalana i altres llengües estrangeres*

La totalitat de la comunitat germànica estudiada declara tenir coneixements de la llengua catalana, amb un predomini dels que només l'entenen bé en un 44 % de la mostra, seguit del 39 % que manifesten parlar-lo. És significativa, també, la diferència constatada entre els resultats de les dues metodologies analitzades; en aquest cas, les famílies que han estat entrevistades manifesten un nivell de competència sensiblement superior que aquelles que han contestat l'enquesta tancada.

Pel que fa a l'aprenentatge del català de la població germànica, un 22 % declara haver seguit cursos introductoris de llengua després de la seva arribada i els que no ho han fet ho justifiquen majoritàriament per un factor de manca temps o per no creure-ho necessari. La totalitat de la població estudiada, però, es declara competent en una llengua estrangera, amb un predomini ampli de l'anglès i un coneixement moderat del francès i del romanx en la població suïssa. El 100 % dels individus analitzats han destacat la gran importància que té el coneixement d'una llengua estrangera en el context social actual.

4.3. *Usos lingüístics en els àmbits social i professional*

En dades globals, l'ús del castellà domina àmpliament en l'àmbit social de la població amb un 65 %, seguit del català i de l'alemany amb una representació del 15 % en cada llengua i una lleugera presència de l'anglès, amb el 5 %. En aquest apartat també percebem sengles diferències segons quina sigui la tècnica utilitzada: així, la població que ha estat entrevistada declara un ús social del català molt més elevat que el col·lectiu de pares d'una escola alemanya que ha contestat l'enquesta tancada, un col·lectiu que manifesta, a més, un increment de les relacions socials en alemany. Tanmateix, destaquem les manifestacions d'una de les entrevistades:

A Barcelona utilitzo més el castellà, però a Tiana molt més el català

com a mostra de la diferència dels usos lingüístics segons l'àrea geogràfica. I especialment rellevant és la declaració:

Y me ha costado mucho... tenía que luchar mucho porque yo quería aprender catalán y tenía que luchar siempre para que me hablaran en catalán, porque siempre cambian. ¡Siempre, siempre cambian!

amb referència a les actituds lingüístiques dels catalanoparlants envers una persona estrangera.

Pel que fa a l'àmbit professional, el castellà també es presenta com la llengua principal de comunicació d'un 42 % de la mostra, amb una presència de l'alemany i de l'anglès amb percentatges molt igualats. La llengua catalana és utilitzada en un 13 % de les relacions de treball de la població germànica participant.

5. ESTRATÈGIES DE TRANSMISSIÓ, ADQUISICIÓ/EVOLUCIÓ DE LES LLENGÜES I USOS LINGÜÍSTICS DELS FILLS

5.1. *Estratègies de transmissió*

La decisió de quina o quines llengües es transmetran als fills en un context familiar bilingüe o multilingüe acostuma a ser raonada o conscient i no s'han constatat divergències importants en els individus analitzats. Respostes com:

Lo que teníamos muy claro era que cada uno habla su idioma con el hijo [...] para que aprendan los dos idiomas

O

Vam decidir que cadascú parlés la seva llengua materna, sense cap discussió. Ens semblava que era el més lògic. I, de fet és el més lògic, no?

són només una mostra de la normalitat amb què es va plantejar la qüestió en el si de les famílies. La naturalitat és l'estratègia que es presenta dominant en la transmissió lingüística intergeneracional de la mostra estudiada.

No obstant això, en un nombre significatiu dels informants s'ha posat de manifest l'ús d'estratègies de transmissió diferents. En aquest sentit cal destacar:

—De ben petits els hi parlava el romanx, però vaig canviar a poc a poc i em vaig acostumar a parlar-lis alemany.

—*Vas canviar, doncs, d'una llengua a una altra?*

—Sí, sí. Vaig pensar que seria més útil... per un tema d'escoles i això, saps? Vaig pensar que seria més útil que sapiguessin alemany.

—*I vas utilitzar la mateixa estratègia amb els dos fills?*

—Sí. De ben petits els hi parlava romanx als dos. Primer una i després l'altra. [...]. A mi... És que... és que quan eren petits em sortia el romanx amb els meus fills. No sé ben bé per què. Però no em costava canviar de llengua amb ells.

Un cas en què l'entrevistada tria el romanx de manera espontània per canviar a l'alemany a partir d'un moment determinat per una qüestió de prestigi o utilitat.

Un altre fet que hem constatat és l'ús d'estratègies de transmissió diferents segons el fill de què es tracti:

Doncs... no estic tan coherent com m'agradaria ser. Hauria de parlar sempre en alemany. Això seria la meva tarea, però no estic coherent. Ho he fet molt més bé amb el meu fill gran, que ara parla alemany perfectament. Amb el segon, també..., encara. Però amb la tercera estic moltes vegades canviant al català perquè ella sempre em contesta en català. I em sap greu per ella, perquè és qui en surt més perjudicada.

En aquest sentit, podem veure com la presència de germans més grans, la influència social o l'entorn no germànic en què es desenvolupa la vida familiar fa variar l'estratègia de transmissió de la llengua alemanya del primer fill respecte d'un segon o d'un tercer, una situació que es dona en el 25 % del total de les famílies analitzades.

I encara un altre exemple, en què el fill, de quatre anys, manifesta dificultats en el coneixement de la llengua catalana:

Con el catalán tiene sus problemas porque... si iría a un cole de aquí, digamos, ningún problema, entonces ya habría aprendido el catalán. Pero como no va a un cole de aquí, eso le cuesta. Entiende las cosas fáciles, como «com et dius» o «quants anys tens» y otras cosas, ¿no?, pero... pero... le cuesta más. ¡Claramente! Y no lo habla. Siempre responde en castellano. Que es la pena, lo voy a admitir... Ahora, con nuestra hija nos planteamos que su madre le habla en catalán ya desde el principio y ya está. De esta manera, también procuraremos que el mayor arranque un poco más.

Un cas en què la família aprofita l'avinentsa del naixement del segon fill per variar l'estratègia lingüística que havia mantingut fins aleshores.

5.2. Adquisició/evolució de les llengües i usos lingüístics dels fills

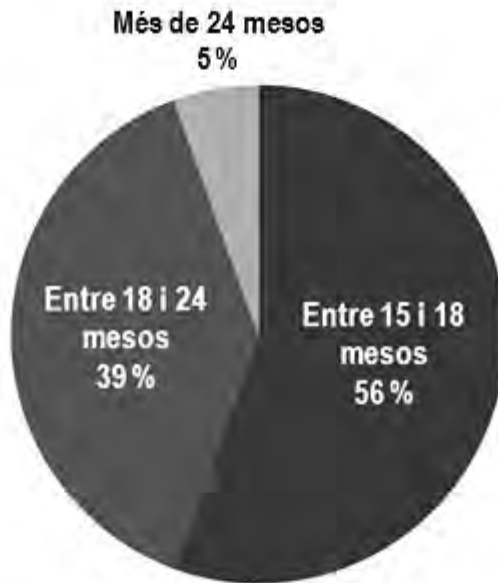
Per bé que avui ningú no dubta de la capacitat d'adquisició de més d'una llengua simultàniament en edat primerenca ni dels avantatges cognitius que això representa, no és menys cert que els infants que creixen en contextos bilingües o multilingües han de fer un esforç addicional, primerament, per desxifrar-ne els codis i posteriorment en l'aprenentatge de la lectoescriptura. Harding-Esch i Riley (1986) postulen que els infants bilingües sofreixen un lleuger retard en la facultat de l'adquisició del llenguatge respecte dels monolingües, un fet que ha estat reconegut pel 62 % dels pares de la mostra.

En les entrevistes realitzades, els pares han declarat una adquisició del llenguatge més tardana dels seus fills en el 70 % de casos, percentatge que es redueix al 55 % en els nens d'una escola de llengua alemanya. Aquest retard es manifesta de formes diferents segons els infants i afecta més significativament l'adquisició de l'alemany que la del català o el castellà, amb independència de quin dels dos progenitors transmeti cada llengua.

El 94 % de pares analitzats coincideix en el fenomen de la barreja de llengües que s'ha produït en els nens i que ha perdurat de manera sistemàtica des de l'adquisició de les primeres paraules fins als 4-6 anys. Aquesta barreja és un procés normal i temporal en infants que creixen en contextos bilingües o multilingües i disminueix a poc a poc, a mesura que els nens consoliden les seves estructures lingüístiques. En aquest cas, el fet es podria veure encara més afectat per les diferències lèxiques, morfosintàctiques i estructurals entre les llengües catalana o castellana i l'alemanya. Una barreja, però,

que els infants produeixen de maneres diferents. Així, mentre que alguns insereixen estructures sintàctiques alemanyes en el vocabulari català o castellà, altres introdueixen mots del lèxic alemany en les estructures morfosintàctiques romàniques. En tot cas, la totalitat de les famílies amb fills més grans de vuit anys consideren superada l'etapa de les barreges lingüístiques.

GRÀFIC 3
Edats de l'adquisició del llenguatge dels fills

El 94 % de la mostra declara un domini de les llengües que es transmeten a la llar en els infants, d'acord amb la seva edat i el context social en què es mouen; només el 6 % creu que seria millorable la competència en alemany. El 77 % manifesta, a més, el predomini d'una o dues llengües per damunt d'unes altres. Globalment, observem una lleugera superioritat del domini del català en la mostra qualitativa que s'atribueix fonamentalment a un context familiar catalanoparlant i a unes relacions socials i escolars entre els nens de fins a set anys en aquesta llengua. L'equilibri entre català i castellà es dona majorment en els infants més grans de vuit anys, quan la llengua castellana ja està plenament introduïda a l'escola i en un context familiar castellanoparlant.

Els gràfics 4 i 5 mostren diferències rellevants pel que respecta als resultats del predomini de la llengua catalana a la llar entre l'anàlisi qualitativa obtinguda a través de les entrevistes i la mostra quantitativa contestada pels pares d'una escola alemanya, en què trobem una alta representació dels que no s'hi pronuncien.

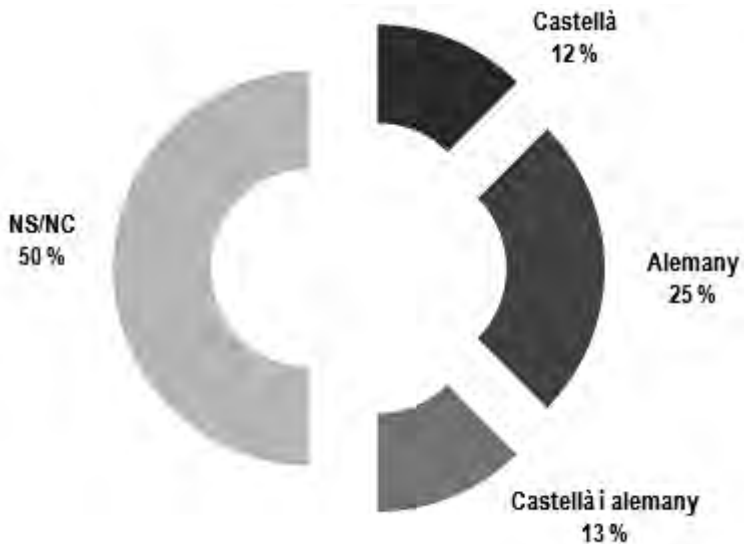
GRÀFIC 4

Predomini de les llengües transmeses a la llar segons la mostra qualitativa

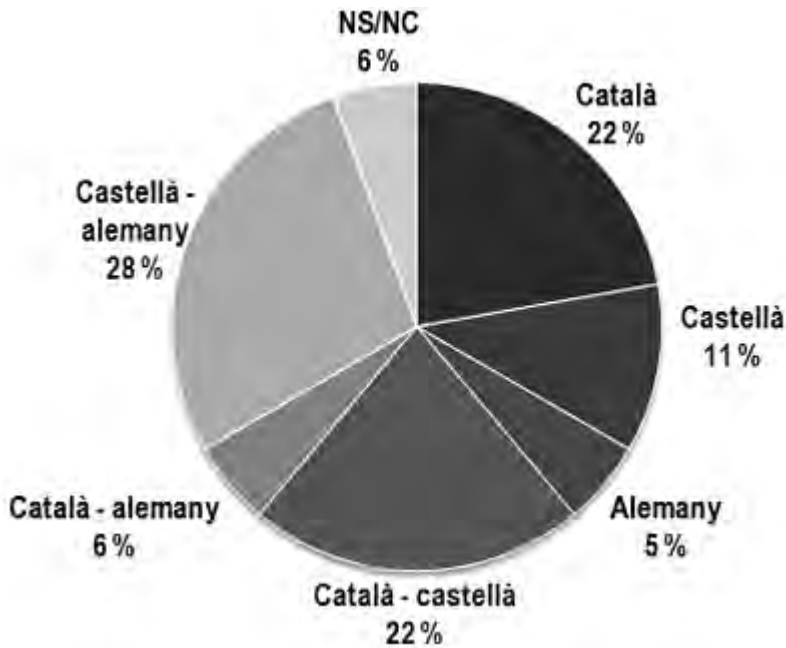
GRÀFIC 5

Predomini de les llengües transmeses a la llar segons la mostra quantitativa

En dades generals, l'ús indistint de la combinació castellà-alemany és el que es manifesta preponderant en la llengua de joc dels nens en un 28 %, seguit del català i el català-castellà en un 22 %. En aquest àmbit tornem a trobar diferències considerables entre les dues metodologies d'anàlisi utilitzades, ja que l'alemany o l'ús indistint de castellà i alemany predomina àmpliament en el joc dels nens de l'escola alemanya.

GRÀFIC 6
Llengua de joc

En dades globals, constatem un lleuger predomini de la llengua catalana en les relacions dels nens amb els familiars de segon grau d'origen català. Tanmateix, mentre que el català domina en aquesta relació amb un ús del 70 % en els individus analitzats a través de la mostra qualitativa, el percentatge disminueix al 25 % en la quantitativa, amb un ús clarament predominant de la llengua castellana, fet que és representatiu d'un entorn familiar castellanoparlant.

6. L'ESCOLA I L'APRENENTATGE DELS INFANTS

De la mateixa manera que l'estratègia de transmissió lingüística en famílies bilingües o multilingües ha de ser presa a consciència i amb el consens dels pares, l'elecció de la línia acadèmica per a l'educació dels fills de famílies binacionals no és una qüestió d'importància menor. L'escola té un pes específic molt important en la transmissió i ús d'una llengua en l'etapa infantil, però la qüestió lingüística no és l'única consideració que cal tenir en compte.

De les divuit famílies objecte de la mostra, vuit provenen d'una escola que té l'alemany com a llengua principal en el seu ensenyament; són les que han estat estudiades per mitjà de la tècnica quantitativa. Només una de les famílies avaluades pel sistema qualitatiu s'ha decantat per l'educació dels seus fills en la línia alemanya. Els argu-

ments que justifiquen l'elecció del centre, en el cas de l'ensenyament en alemany, són, majoritàriament, la qualitat o el prestigi del model escolar i, en menor mesura, els motius lingüístics, un model que contrasta amb els individus que han estat entrevistats, que es decanten, fonamentalment, per l'escola pública catalana. L'aposta per l'elecció del sistema d'ensenyament públic es justifica amb arguments que van des de la socialització del fill amb el seu entorn més proper fins a motius financers, però, sobretot, per tenir un bon concepte del sistema d'ensenyament català en el seu àmbit de residència.

Pel que fa a l'aprenentatge de la llengua catalana, els nens educats en el sistema públic s'inscriuen dins el model d'immersió lingüística i utilitzen el català com a llengua vehicular, un fet força rellevant que en permet observar unes competències i coneixements superiors que els de l'escola en alemany. A diferència del sistema públic, les escoles de llengua alemanya introdueixen l'ensenyament del català a partir dels sis anys gradualment. Així, el 22 % dels fills de les famílies que han optat per aquest model no cursen encara llengua catalana a l'escola, l'11 % reben menys de tres hores de classe setmanals i el 56 %, entre tres i sis hores.

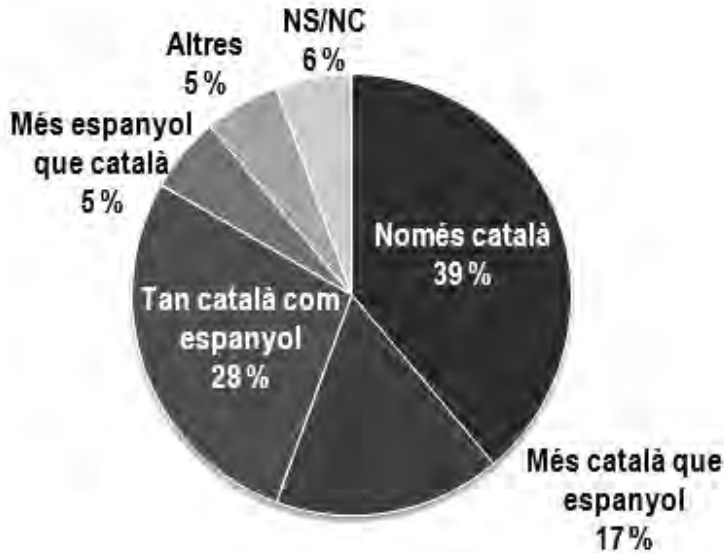
El 78 % de la mostra creu important o molt important el coneixement i aprenentatge de la llengua catalana per als seus fills. Això no obstant, el 22 % dels individus enquestats en relativitzen la transcendència, un fet que contrasta amb la resposta donada a la importància de l'aprenentatge d'una llengua estrangera, apartat en el qual hi ha hagut unanimitat a considerar-la important o molt important.

7. SENTIMENT D'IDENTITAT

Els vincles d'identitat amb la pròpia comunitat es manifesten força arrelats en els membres germànics, sense diferències notables entre les dues tècniques utilitzades. Així, el sentiment nacional alemany, austríac o suís preval en un 78 % de la mostra i les respostes obtingudes per mitjà de les entrevistes han estat, majoritàriament, fermes i poc dubitatives.

A diferència del component germànic, el sentiment d'identificació es troba fortament dividit, amb predomini de qui se sent només català, en un 39 % del total de la població analitzada. Novament, tornem a trobar diferències notables entre la identificació que declaren els informants segons la tipologia d'anàlisi realitzada. Així, mentre que la identificació nacional de ser «català» o «més català que espanyol» predomina en un 89 % de la mostra qualitativa, el percentatge es redueix a un 15 % en la quantitativa, en què el vincle identitari dominant és el de ser «tan català com espanyol» en un 57 %. No deixa de ser significativa la relació entre identitat i llengua de transmissió i en aquest aspecte constatem que els membres nacionals que es declaren «tan catalans com espanyols» o «més espanyols que catalans» transmeten el castellà en el 100 % dels casos, un percentatge que es redueix a l'11 % en aquells que manifesten ser «catalans» o «més catalans que espanyols».

GRÀFIC 7
Sentiment d'identificació del membre català de la parella

8. PERCEPCIÓ DEL CONTEXT SOCIAL DE LA LLENGUA CATALANA

En un apartat anterior vàiem com el 78 % de la mostra declarava important o molt important el coneixement i l'aprenentatge de la llengua catalana en els seus fills, un percentatge que no varia quan es demana per la consideració del català en l'àmbit social, una consideració que es manifesta amb un suport ampli a la política lingüística i a les actuacions catalanitzadores que s'emprenen des de les institucions públiques. Cal destacar les nombroses referències al model d'immersió lingüística que han fet els individus entrevistats, un sistema que ha estat altament defensat, fins i tot per alguns dels informants que ha optat per l'escolarització alemanya dels seus fills.

Malgrat aquest aprovat alt en la gestió institucional de la llengua, no sempre es comparteixen les maneres de fer en algunes actuacions que semblen haver detectat alguns participants de la mostra:

—A ver, hay extremos que no entiendo. Yo no entiendo como en la guardería y en el cole, por ejemplo, a los profes les dicen que no se pueden dirigir en otro idioma que en el catalán a unos padres que igual no lo entienden. Me parece un poco exagerado.

—Y ¿esto ocurre?

—Sí, yo lo he escuchado, sí. Que tienen prohibido dirigirse en otro idioma que no sea en catalán.

—¿A los padres o a los niños?

—A los padres y a los niños también. Me parece exagerado, pero bueno...

Respecte a la creença de si una llengua actua com a element identificador d'una comunitat, la resposta es decanta àmpliament cap a una posició afirmativa dels que opinen que és sempre un element que identifica una col·lectivitat. Tanmateix, s'han efectuat algunes consideracions relatives al perill que podria representar una gestió lingüística manipulada:

Una llengua és un element identificador d'una comunitat. Però... també pot ser un element distorsionador.

El 56 % de la mostra enquestada percep un predomini ampli de l'ús del castellà per sobre del català en l'àmbit social:

Jo crec que domina el castellà, diríem. Només has de mirar els patis.

Mentre que el 17 % veu una situació d'igualtat en les dues llengües i només un 5 % creu que el català es troba en una situació de superioritat, el 22 % no s'hi pronuncia.

Bueno, por una parte, y esto lo dicen todos los alemanes que tienen relación con aquí, cada vez se oye más catalán en Cataluña. Cada vez se ve más activa el catalán, creo. Pero al mismo tiempo, si se pasa por el metro en Barcelona, se oye más español que catalán.

El 65 % dels individus estudiats tenien algun coneixement sobre la llengua catalana abans de conèixer la seva parella o instal·lar la seva residència a Catalunya i el 35 % no en sabia res. Els coneixements més profunds s'han manifestat en dues informants que es declaren filòlogues anglogermàniques, però predominen àmpliament aquells que en tenien referències molt vagues si no errònies:

Sí, había oído hablar de ella, pero como algo muy lejano y más como un dialecto que otra cosa. Antes de venir no tuve nunca la percepción de que fuera necesaria, como puede ser el neerlandés en Holanda o incluso como el flamenco en algunas partes de Bélgica.

Això no obstant, hi ha qui, en un exercici de pedagogia exterior, intenta explicar una realitat que resulta desconeguda:

[...] pero si dices: «Vivo en Barcelona y hablo catalán», dicen: «Ah? catalán. Pero es un dialecto, ¿no?» Y dices: «No, es un idioma oficial». Y lo explicas. No es tan fácil hacer entender esto.

En conseqüència, el 78 % dels informants convergeixen en l'opinió que existeix un coneixement pràcticament nul o molt esbiaixat de la realitat lingüística catalana a Alemanya, Àustria i Suïssa, un coneixement erroni que el 25 % de la mostra qualitativa atribueix a una concepció determinada de l'Estat espanyol.

9. CONCLUSIONS

Diu Boix-Fuster (2009: 150): «aquest darrer capítol és l'únic on l'especulació i els suggeriments poden volar sense aferrar-s'hi». Les percepcions que permet aquest vol no són més que unes pinzellades subjectives en forma de reflexió.

De manera molt general, podríem definir el perfil social de la població alemanya, suïssa i austríaca que resideix a Catalunya de mitjà-alt o alt. Si tenim en compte la informació acadèmica i professional facilitada pels informants, convindríem a parlar de membres d'un col·lectiu amb un nivell cultural que podríem qualificar d'elevat. Així mateix, el fet que un 44 % d'aquesta mostra vingui d'una escola de Barcelona que té l'alemany com a llengua vehicular, ens dona una referència del nivell socioeconòmic d'una part de la població que ha estat motiu d'estudi.

La possibilitat de poder avaluar els hàbits lingüístics familiars a través de dues tipologies d'anàlisi permet tenir una visió panoràmica més àmplia dels comportaments de les famílies mixtes germanocatalanes, per bé que no podem analitzar-les amb la mateixa intensitat ni rigor. En aquest cas, però, les diferències idiomàtiques entre els informants que han format part del sistema qualitatiu i les que s'han avaluat a partir del mètode quantitatiu han quedat evidenciades, un fet que no resulta casual, si tenim en compte la procedència i la representació social d'un grup de referència molt concret. La mostra quantitativa revela un domini de la intersecció castellà-alemany que es fa palesa en tots els àmbits; uns comportaments que es manifesten, primerament, en els usos lingüístics a la llar i s'evidencien en la transmissió lingüística intergeneracional. Uns hàbits lingüístics que tenen conseqüències en el coneixement i ús de la llengua catalana, fet que no és estrany si ens remetem als usos socials declarats o a l'opinió dels enquestats sobre la importància del coneixement i aprenentatge del català, en què trobem les opinions dels qui el perceben com a *relativament important*. Aquest aspecte contrasta amb la unanimitat que veiem en les dues metodologies d'anàlisi quant a la importància que es dona al coneixement i/o aprenentatge d'una llengua estrangera. Convindrem, doncs, que per a una part de la comunitat germànica estudiada el concepte de *llengua de prestigi* és vigent.

Hem vist com afecta la llengua de transmissió de les famílies en l'adquisició del llenguatge dels infants i els seus hàbits lingüístics, però tan o més important s'ha palesat l'elecció de la línia escolar triada per a l'educació dels fills. Així, hem pogut constatar la preponderància lingüística dels nens en funció de la preferència acadèmica dels pares; com els fills educats en un centre del sistema públic de Catalunya tenen un predomini superior de la llengua catalana i l'adquireixen molt abans que aquells que ho fan en la línia alemanya, un fet que també es mostra en altres exemples dels usos espontanis de la socialització infantil.

El sentiment d'identificació amb una comunitat clarament majoritari que es dona en el component germànic es fracciona en els membres catalans de la parella, que presenten una divisió d'opinions. En aquest sentit, no deixen de ser rellevants les dades que reflecteixen una relació entre identificació nacional i transmissió lingüística que han declarat els informants catalans per mitjà de les seves parelles.

Amb les percepcions de la comunitat germànica sobre la situació social de la llengua catalana hem pogut obtenir una petita representació de com veuen la realitat lingüística social des de dins, però alhora des de fora, amb uns altres ulls. Les opinions dels informants no deixen de ser un valor de referència de la nostra realitat social i ens donen un bon coneixement de les seves ideologies lingüístiques i, per extensió, també les de les seves parelles.

En cap moment no s'ha perseguit efectuar una anàlisi que travessi la barrera dels comportaments lingüístics, ni encara menys prejudicar les actituds que s'hi han manifestat. Tanmateix, travessar una invisible línia vermella pot haver estat la causa de no haver obtingut algunes respostes que es revelaven importants per part dels pares que han format part de la mostra quantitativa.

Podríem fer moltes conjectures al voltant de la diferència de comportaments lingüístics que han declarat la totalitat de les famílies analitzades. L'homogeneïtat del col·lectiu dels pares o mares d'una escola de llengua alemanya de Barcelona contrasta amb l'heterogeneïtat de les persones entrevistades, les quals provenien de sectors diferents, sense cap relació entre si. En tot cas, aquest estudi no va més enllà de ser una petita representació de les ideologies lingüístiques i dels comportaments de les famílies germanocatalanes que s'hi han manifestat.

BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

- BOIX-FUSTER, Emili (2009). *Català o castellà amb els fills?: La transmissió lingüística en famílies bilingües a Barcelona*. Sant Cugat del Vallès: Rourich.
- FANTINI, Alvino (1985). *Language acquisition of a bilingual child: A sociolinguistic perspective (to age ten)*. Clevedon, Regne Unit: Multilingual Matters.
- HARDING-ESCH, Edith; RILEY, Philip (1986). *The bilingual family: A handbook for parents*. Cambridge: Cambridge University Press.
- MAS MIRALLES, Antoni; MONTOYA ABAT, Brauli (2011). «La transmissió lingüística del català: estat de la qüestió i avaluació analítica». *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 21, p. 95-103.
- MELIÀ GALÍ, Joan; VILLAVARDE VIDAL, Joan Albert (2008). «La transmissió intergeneracional del català a Mallorca en parelles lingüísticament mixtes». *Llengua i Ús: Revista Tècnica de Política Lingüística*, núm. 42, p. 62-71.
- MOLLÀ SELLES, Anna (2006). «No catalanoparlants d'origen que trien el català per comunicar-se amb els seus fills». *Revista de Llengua i Dret*, núm. 46, p. 393-405.
- QUEROL, Ernest (2001). «Evolució i usos de les representacions socials de les llengües a Catalunya (1993-2000)». *Noves SL: Revista de Sociolingüística* [en línia] (estiu). <http://www6.gencat.net/llengcat/noves/hm01estiu/catalana/querolb1_10.htm> [Consulta: novembre 2011].
- SOLÉ MENA, Anna (2009). *Multilingües des del bressol*. Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya.
- TORRES PLA, Joaquim (2007). «L'ús familiar i la transmissió lingüística intergeneracional». A: QUEROL, Ernest (coord.). *Llengua i societat als territoris de parla catalana a l'inici del*

segle XXI. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de la Vicepresidència. Secretaria de Política Lingüística, p. 41-64.

TORRES PLA, Joaquim (2009). «La transmissió lingüística familiar intergeneracional: una proposta de model d'anàlisi». A: VILA I MORENO, F. Xavier (dir.); GOMÀRIZ I AURÓ, Eva (col·l.). *Estudis de demolingüística: Actes de la Primera Jornada de Demolingüística de la Xarxa CRUSCAT*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 23-32.